הלכה · משנה תורה · מפרשים · מעשה רקח · ספר זרעים

מעשה רקח על הלכות שמיטה ויובל

רבי מסעוד חי רקח

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מעשה רקח על הלכות שמיטה ויובל

רבי מסעוד חי רקח

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מעשה-רקח-על-הלכות-שמיטה-ויובל/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ד 5
הלכה ה 5
הלכה ו 6
הלכה יא 7
הלכה יב 7
הלכה יג 7
הלכה טו 7
הלכה טז 7
פרק ב 8
הלכה א 8
הלכה ג 8
הלכה ז 8
הלכה ח 8
הלכה י 8
הלכה יא 8
הלכה יב 9
פרק ג 9
הלכה ב 9
הלכה ה 9
הלכה ח 9
הלכה ט 10
הלכה י 10
הלכה יא 10
פרק ד 10
הלכה ד 10
הלכה ז 10
הלכה יא 10
הלכה יב 10
הלכה יח 11
הלכה כד 11
הלכה כה 11
הלכה כט 12
פרק ה 13
הלכה ז 13
הלכה ט 13
הלכה י 14
הלכה יד 14
הלכה טו 14
הלכה יז 14
הלכה כא 14
הלכה כג 15
פרק ו 15
הלכה א 15
הלכה ב 15
הלכה ו 15
הלכה ט 15
הלכה יא 16
פרק ז 16
הלכה א 16
הלכה ג 16
הלכה יב 17
הלכה יז 17
פרק ח 18
הלכה א 18
הלכה ה 18
הלכה ז 18
הלכה יז 18
הלכה יח 19
פרק ט 19
הלכה ב 19

הלכה ג 19
הלכה ד 20
הלכה ה 20
הלכה ט 20
הלכה י 20
הלכה יד 21
הלכה טז 21
הלכה יז 22
הלכה יט 22
הלכה כב 22
הלכה כד 22
הלכה כז 23
הלכה כח 24
פרק י 24
הלכה א 24
הלכה ב 24
הלכה ט 24
הלכה י 24
הלכה יד 25
הלכה טז 25
פרק יא 25
הלכה א 25
הלכה ב 25
הלכה ג 26
הלכה יג 26
הלכה כ 26
הלכה כא 27
פרק יב 27
הלכה א 27
הלכה ב 27
הלכה ח 27
הלכה י 27
הלכה יא 28
הלכה יב 28
הלכה טז 28
פרק יג 29
הלכה א 29
הלכה ג 29
הלכה ה 29
הלכה ז 30
הלכה י 30
הלכה יג 30

פרק א

הלכה א

מצות עשה [וכו'] **שנאמר בחריש ובקציר תשבות**. לא ידעתי למה הזכיר רבינו פסוק זה אי לאשמועינן דגם עבודת האילן נאסרה דמקרא דושבתה הארץ לא משמע אלא עבודת הארץ גופה א"כ ס"ל דפסוק זה לענין שביעית אתמר ופסק כר' עקיבא בר"ה דף ט' דאסר החרישה אפילו בתוספת שביעית מכח פסוק זה ודלא כרבי ישמעאל דס"ל דלענין שבת קאי וכיון שכן איך פסק לקמיה דאינו לוקה מן התורה אלא על הד' דמשמע דחרישה שריא וכן מתבאר עוד ממ"ש בהל' י' שכולן מדבריהם חוץ מהשני אבות ושני תולדות ולא אסר החרישה אלא מדבריהם כמ"ש בהל' ד' וי"ג והיינו כרבא דס"ל דכולהו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כדאיתא במועד קטן דף ג' והיותר קשה דממ"ש בפ"ג מתבאר להדיא דהחרישה אסורה מה"ת עיי"ש. וראיתי להפר"ח ז"ל שכתב דס"ל לרבינו דמלקות ליכא אבל איסורא מה"ת איכא ונסתייע מדברי הר"ש ז"ל והתוס' ז"ל בע"ז דף נ' ד"ה ומשקין וכו' עיי"ש. ומדברי התוס' שם איני רואה הכרח שהרי לא כתבו כן אלא כלפי דברי רש"י ז"ל אמנם בר"ה דף ט' ד"ה שהרי כבר וכו' נתבאר להדיא דאפילו לרבא דס"ל דדוקא שני אבות ושני תולדות הוא דאסר רחמנא מ"מ חרישה כתובה בהדיא ואיך שיהיה משמע דחרישה שאסרה תורה היא בהחלט דומיא דאינך ורבינו כתב כאן דהויא מדבריהם כנזכר וא"כ אף לפי דרך הפר"ח ז"ל קשיא לכך נראה כמ"ש הרדב"ז ז"ל דשלשה מיני חרישה יש לדעת רבינו חדא מדבריהם ושתים מה"ת לחפות את הזרעים ולגדול האילנות הוו מה"ת ולצורך הקרקע הוי מדבריהם עיי"ש סי' קצ"ו ע"כ ובהכי ניחא כל מ"ש רבינו בדינים האמורים אף שהרב לא הזכירם עיין עליו:

הלכה ד

כיצד החופר או החורש לצורך הקרקע וכו'. משמע דשלא לצורך הקרקע כלל כגון לצוד את האישות ואת העכברים שרי להדיא ולאפוקי ממ"ש התוס' יו"ט ז"ל פ"ק דמועד קטן וז"ל ודקדקתי בהלכות שמיטה להרמב"ם ולא מצאתי שהעתיק משנה זו וזו הוראה דלא גרסינן ובשביעית ע"כ. ואחרי המחילה אינו מוכרח כלל כאמור:

הלכה ה

אין נוטעין אפילו אילן סרק וכו'. כתב מרן ז"ל ירושלמי פ"ד רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין משמע דרבנן אסרי ע"כ וקשה דא"כ אמאי סתם לן תנא במתני' פ"ק דאחד אילן סרק ואחד אילן מאכל אין חורשין בערב שביעית דמשמע דכ"ש הנטיעה גופה בשביעית

ולמה לא הזכירה המשנה דרשב"ג חולק ובתוספתא פ"ב מצאתי רשב"ג אומר מותר אדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סייג ע"כ דמשמע דאם אינו לסייג אלא לגופו של אילן גם רשב"ג מודה דאסור ולפ"ז יתיישב הכל:

ולא יסוך את הנטיעות וכו'. מרן ז"ל לא ציין מהיכן הוציאו ואולי הוא מהתוספתא פ"א דקתני הפגין הכל שוין שאין סכין אותן וכו' וראיתי להפר"ח ז"ל שחלק על דברי רבינו וכתב עליו שאינו מחוור מההיא דע"ז דף נ' דמסיק דאוקומי אילנא שרי ואברויי אילנא אסור ה"נ הו"ל אוקומי אילנא ושרי גם היה לו לבאר דסכין שמן לגיזום דהוי אוקומי אילנא ע"כ וטפי הו"ל להקשות על רבינו דפליג מדידיה אדידיה שהרי לקמן בהל' ז' פסק אם להברות את האילן אסור ואם לסתום את הפצימין מותר ע"כ. אכן הדבר מבואר שאין כאן קושיא ודברי רבינו מחוורין כשמלה חדשה דההיא דאוקומי אילנא דשרי היינו משום שנגזם האילן דהיינו שחתכו או נחתכה ענף ממנו וכדי שלא ימות התירו לסוכו וכמ"ש רש"י שם ד"ה אבל סכין וכו' כיוצא בו מאחר שכבר אירע הקלקול התירו לתקנו כדי שלא יאבד כולו משא"כ בדבר שלעתיד דהיינו לסוך הנטיעות כדי שלא יאכלום העופות פשיטא ודאי דאסור והרי אמרו שם סכין את הפגין וכו' עד ר"ה עד ר"ה אין בשביעית לא ופסקו רבינו כאן הרי דלחוש לעתיד לא התירו אף דאין כאן אלא אוקומי אילנא ודין סכין לגיזום כבר הוא נלמד ממ"ש רבינו דהקשקוש דהיינו החפירה בקרקע כדי לסתום את הפצימין שריא וכ"ש וק"ו לסיכה בעלמא כדי שלא ימות האילן כולו ודו"ק כי נכון הוא:

הלכה ו

ואין בודקין את הזרעים בעציץ וכו'. הכי איתא בירושלמי פ"ד ומדלא חילקו משמע דבין נקוב בין שאינו נקוב קאמר וראיתי בשו"ת נחפה בכסף סי' ה' שהבין בפשיטות דדוקא בעציץ שאינו נקוב קאמר דאי בנקוב היכי שרי במלא גללים הא כיון דהוי נקוב יונק מן הקרקע ואסור וכו' עיי"ש. ואין זה הכרח כלל דיניקה מן הקרקע לא נאסרה ולאו עבודת קרקע היא ואדרבה סתם עציץ נקוב הוא כדי שיצאו ממנו המים המיותרים כנוהג שבעולם אלא דמשום היכר וזכרון לשביעית לא רצו להתיר במלא עפר והצריכו שינוי:

ושורין את הזרעים וכו'. ופ"ח דשבת הל' ב' פסק דהשורה חטין ושעורין במים חייב משום זורע ע"כ והכא התירו מפני שאינו עבודה בארץ תדע דלקמן הל' י"ג אסר החורש בשביעית כדי שיהא יפה לזריעה למוצאי שביעית ומאי שנא משריית זרעים אלא ודאי כמ"ש ועיין מ"ש בחיבורי חלק ראשון שם בס"ד:

הלכה יא

משרבו האנסים וכו'. רש"י ז"ל דף כ"ו פי' דבזמן הזה דרבנן קאמר וכ"כ התוס' ובתירוץ שני כתבו דמשום פיקוח נפש שרי ורבינו סתם הדברים ויותר משמע שכוונתו בזה"ז דוקא דאל"כ הו"ל למימר דמשום פיקוח נפש הוא שהתירו וכן נראה מתוך דברי מרן ז"ל במ"ש שאע"פ שלא יהיה האנס מלך או עבד המלך וכו':

הלכה יב

הנוטע בשביעית וכו' מפני שישראל חשודין וכו'. כתב מרן ז"ל שם בירושלמי ע"כ וקצת קשה דלמה לא ציין מגמרא דידן בגיטין דף נ"ד שהיא כלשון הירושלמי. וי"ל משום דבגמרא דידן מתניא בדר' מאיר וידוע דהלכה כר' יהודה לגבי ר"מ לכך ציין מהירושלמי דמתני בלשון רבנן דידוע דהלכתא הכי מדסתם לן תנא הכי אלא שעיקר הטעם שכתב רבינו מפני שישראל חשודין לא היה צריך לו דהא בכל מקוום פוסק רבינו כר' יהודה ובדאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד אם לא שנאמר דחדא ועוד קאמר וכן מצאתי להפר"ח יו"ד סימן צ"ט ס"ק י"ב ועיין עוד להלחם יהודה ז"ל:

הלכה יג

החורש וכו'. עיין מ"ש בהל' ו':

הלכה טו

הטומן לפת וצנונות וכו'. משנה פ"א דכלאים ומפרש בירושלמי דדוקא אגודה קאמר דמוכח דאינו רוצה בהשרשתן וכיון שכן רבינו היה לו לכתוב דבעי ג"כ אגודה דוקא וכבר כתבתי בפ"ב דכלאים הל' י"א דרבינו מפרש הירושלמי לענין כלאים דוקא עיי"ש:

הלכה טז

בראשונה וכו'. ראיתי להפר"ח והרב ידי אליהו ז"ל שנרגשו למה השמיט רבינו מ"ש בירושלמי ששלשה תקנות עשו דאחר שהתקינו שלא ילקט אלא שלא בטובה וחשדו מלקטין בטובה ואומרים שלא בטובה לקטנו ואז התקינו עוד שיהיו מביאין מן הקרוב ומן המצוי ע"כ. ודבריהם תמוהין ולא ידענא מאי אידון בה שהרי שם רבי יונה הוא דקאמר הכי התם ורבי זעירא פליג עליה וקאמר ראשונה ראשונה מתקיימת ע"כ. וכוונתו מבוארת דס"ל דתקנה שלישית לא נתקיימה וכן פירש שם מהרי"א ליב ז"ל דאינה משנה אע"ג שהיא בתוספתא מתני' לא ס"ל הכי דלא תנינן אלא שתי תקנות ע"כ:

פרק ב

הלכה א

לא יוציא אדם שני זבלים. נוסח אחר כתב יד אין שם תיבת שני וכן משמע מדברי מרן ז"ל. ומ"ש בספרי רבינו

משיקשות המתיק נ"א לשון המשנה משיקשור המתוק דהיינו הזבל שהוא ממתיק הפרי ואפשר שטעות סופר הוא בדברי רבינו וצ"ל משיקשור המתוק:

הלכה ג

והערים הזבל וכו'. כ"כ בכל הנוסחאות ונראה שהוא טעות סופר וצ"ל והעמיק אך יותר נראה שהוא לשון ערימה:

הלכה ז

ממשוי שנים. בנוסח אחר כתב יד ממשוי ב' ב' וכן הוא במשנה עיי"ש:

הלכה ח

במה דברים אמורים במתכוין לתקן שדהו או שהתחיל וכו'. טעות סופר הניכר יש בלשון זה וכצ"ל במד"א כשנתכוון לתקן שדהו שהתחיל ליטול בשביעית אבל אם לא נתכוון לתקן שדהו או שהתחיל וכו' וכן מצאתי בדפוס מגדל עוז. ומ"ש

וגוהם בנוסח אחר כתב יד וגומם:

הלכה י

המסקל שדהו וכו'. לקמן פ"ג הל' ט' פסק רבינו דמותר לסקל עד ראש השנה דמשמע דבשביעית אסור ובירושלמי פריק לה ומתרץ רבי(נו) יונה כאן בתלוש כאן במחובר. ותמה התוס' יו"ט ז"ל על רבינו דלמה לא חילק בדברי הירושלמי. ולענ"ד נראה מדחזינן למרן ז"ל ורבינו בפירוש המשנה והרע"ב והר"ש שדרכן להזכיר הירושלמי ולא הזכירוהו כלל שמע מינה דס"ל דמעיקרא קושיא ליתא דכיון שכאן לא התירו אלא העליונות ממילא משמע דהאיסור היוצא מאידך מתניתין היינו דוקא באותם הנוגעות בארץ אלא דרבי(נו) יונה בירושלמי רצה להשיב להמקשן לפי שיטתו ותירץ לו כאן בתלוש מעניינא דמתני' אבל לפי האמת הדברים פשוטים כאמור ולכך לא חשו להך חילוק כלל:

הלכה יא

לא ימלא אדם גיא עפר וכו'. משנה פ"ג ולא יסמוך (נ"א יסבוך) בעפר אבל עושה הוא חייץ וכו' ומפרש לה רבינו שלא ימלא הגיא שהוא מקום גבוה כפי' הר"ש עפר כדי לתקנו מפני שמתקן הארץ והדין הראשון שנשנה שם דאין בונין מדרגות על פי הגאיות

וכו' הזכירו רבינו לקמן פ"ג הל' י' שהוא מופרד מהך דלא יסבוך בעפר כפשט המשנה ואינו תלוי בפסיקת הגשמים דאם איתא הו"ל למתניה לעיל אין בונין מדרגות על פי הגאיות ולא יסבוך בעפר ערב שביעית משפסקו הגשמים אמנם הראב"ד ז"ל לא הבין כן והשיג על רבינו ומרן הקדוש הלך אחר עקיבותיו ז"ל והטריח עצמו להליץ בעד רבינו ועם כל זה תמה עליו שלא הזכיר חילוק דפסקו הגשמים והניחו בצ"ע עיין עליו ונראה מפני שהבינו כן דברי רבינו שבפירוש המשנה דחילוקא דלא יסבוך בעפר קאי אירישא אך המעיין בדבר בלבבו יבין שהדבר פשוט הרבה שכוונת רבינו בין בפירוש המשנה בין בחיבורו כדבר האמור ואין שום קושי על רבינו כלל כי כל הישר הולך:

הלכה יב

וכן הקבלן מביא מכל מקום ואפי' אבנים גדולות. בירושלמי קתני והקבלן מביא מכל מקום אפי' פחות מאבני כתף ע"כ והוא היפך דברי רבינו גם התוס' יו"ט ז"ל נרגש שהראב"ד הביא לשון הירושלמי והכ"מ לא הזכיר השגה זו ע"כ. ולענ"ד נראה מלבד שדברי רבינו הם היפך הירושלמי הוו נמי היפך מ"ש הוא עצמו לעיל פ"א הל' ט"ז שלא הותר ללקט עצים ואבנים מתוך שדהו אלא הגס דוקא כדי שלא יתכוין לנקות הארץ ואיך התיר כאן אפילו אבנים גדולות דמשמע לא מבעיא קטנות דשרי אלא אפילו גדולות וכלפי לייא הוא דאדרבה קטנות יש לאסור טפי מגדולות כמבואר. ולענ"ד נראה דבר פשוט שטעות סופר הוא בדברי רבינו וצ"ל ואפילו אבנים קטנות וכן זכיתי ומצאתי בדפוס מגדל עוז שבח להשי"ת:

פרק ג

הלכה ב

אחד אילן סרק וכו'. בירושלמי פריך כיון דאינו פרי הרי נראה כמתקן שדהו לצורך שביעית ומתרץ דעד זמן זה מעבה הקורות הביאו התוס' יו"ט ועיין מ"ש בפ"א הל' ה':

הלכה ה

עשה נטיעות. טעות סופר גמור הוא וצ"ל עשר נטיעות וכ"כ בנוסח אחר כתב יד:

הלכה ח

אילן שנקצץ וכו'. מרן הקדוש תמה על רבינו דלמה פסק כר' שמעון דהוי יחיד לגבי חכמים עיי"ש גם בפירוש המשנה כתב רבינו דהלכה כר' עקיבא וכר"ש מפני שיש בתוספתא דברים מסכימים עם דבריהם ע"כ. וחיפשתי בתוספתא ולא מצאתי ענין לזה ומרן ז"ל נראה שהיה גורס בירושלמי במקום תוספתא אי נמי שפירש כן כוונת רבינו

מכח שלא מצאו בתוספתא. שוב ראיתי להרמ"ז ז"ל שהביא מהתוספתא דקתני זקנה (וכראית) [ונראה] כנטיעה וכו' והסביר קצת דברי רבינו ועוד כתב להביא ראיה לפסוק כר"ש מדתנן סתמא כוותיה פ"ב דכלאים וכו' עיי"ש ועם כל זה אכתי קושית מרן במקומה עומדת דבפ"י דמעשר שני הל' י"ג פסק רבינו כרבנן וכן ציין שם מרן ז"ל עיי"ש:

הלכה ט

מותר לסקל וכו'. עיין מה שכתבתי בזה פ"א הל' ט"ז ופ"ב הל' י':

הלכה י

אין בונין מדרגות וכו'. כבר כתבתי הנראה לענ"ד בזה בפ"ב הל' י"א:

הלכה יא

מחייבים את היורש לעקור. קשה קצת דאמאי נקט לשון חיוב גבי בן וגבי אב כתב יעקור סתם הו"ל למימר גם גבי בן יעקור ובירושלמי ג"כ כתוב לשון איסור ולא חיוב ואולי דכוונתו דכיון דהבן לא עשה שום איסור אתי לאורויי היתירה לנפשיה ולכך הוצרך לכתוב דמחייבים אותו בעל כרחו ומ"מ הוא מגומגם ובעיקר הטעם שאמרו בירושלמי מפני החשד עיין לרבינו פ"ט דמעשר שני הל' ח':

פרק ד

הלכה ד

שאין אדם יודע וכו'. בנוסח אחר כתב יד שאין אדם זורע בזיי"ן:

הלכה ז

וכן שאר פירות וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל ומשמע לרבינו שדין שאר פירות כדין ירק לת"ק ע"כ נ"ב גם רבי לא התיר אלא ירק אבל שאר פירות מודה דאסור:

הלכה יא

האורז וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל פ"ק דנדה טעות סופר הוא וצ"ל פ"ק דראש השנה ומ"ש עוד ומשמע לרבינו וכו' דבר פשוט דהא מתני' גם לשביעית היא:

הלכה יב

והאתרוג אפילו היה כפול וכו'. מרן הקדוש הגיה בסוף לשון רבינו וכו' והרואה יראה דתחילת הלשון אין לו מובן ומצאתי בנוסח אחר כתב יד שכתוב בה ונעשה ככר בשביעית חייב במעשרות כפירות ששית ואפילו היה ככר בששית הואיל ונלקט בשביעית הרי הוא וכו' והיא גירסא נכונה והכרחית אלא שראיתי להרב שמות בארץ דף ל"ח שעמד הרבה על דברי רבינו ועשה סתירות ממ"ש כאן למ"ש בהל' מעשר שני

פ"א והרואה יראה ולבבו יבין שאין שום סתירה בדברי רבינו כי כל הישר הולך דס"ל דבאתרוג אזלינן אחר לקיטתו גבי שביעית וגבי מעשר אלא דמכח הספק אזלינן נמי אחר גמר הפרי ולהחמיר ואף דרבינו לא הזכיר אלא מששית לשביעית הדבר ברור דהוא הדין משביעית לשמינית דזיל בתר טעמא. אך מה שהקשה שם על רבינו פ"א דמע"ש דלא חשש להחמיר משניה לשלישית וכו' להפריש מעשר שני ומעשר עני מלבד מה שכתבתי אני הצעיר שם עוד נראה דאשתמיטיתיה להרב ז"ל דברי התוס' בר"ה דף ט"ו בההיא דר"ע דנהג בו שני עישורין כתבו ז"ל דלאו דוקא דהא קי"ל המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין וכו' וכיון שכן לא הוה מצי רבינו לחייב שם שני מעשרות וא"ת ע"י פדיון כמ"ש התוס' שם אין זה דרך לתקן דבר זה לכל העולם ור"ע החמיר על עצמו טפי:

הלכה יח

ואם היו רכים אסור לקיימן משום ספיחים. הלשון מגומגם דספיחין עצמן אין איסור בקיומן וכבר כתב מרן ז"ל שהכוונה שאסרו לקיימן מפני מראית העין וכו'. ומ"ש בספרי רבינו

אלא גוזל בעלין בנוסח אחר כתב יד אלא גוזז בזיי"ן וכן עיקר:

הלכה כד

ויש לו להביא וכו' ואם הביא יתר מזה מותר. מרן ז"ל ציין משנה פ"ה ושם נאמר היוצר מוכר חמש כדי שמן וט"ו כדי יין שכן דרכו להביא מן ההפקר ואם הביא יותר מכאן מותר וכו' ע"כ ומבואר יוצא שרבינו הוציא דין זה כולו ממשנה זו דכיון דהותר ליוצר למכור סך זה שמע מינה שהותר להביאם לתוך ביתו ומדסיים ואם הביא יותר מכאן מותר ש"מ דאם הביא יותר מסך הנ"ל בדיעבד מותר וא"כ שני דינים אשמועינן מתני' חד ליוצר וחד לזולתו דהיינו סיפא דאם הביא וכו' אלא שראיתי להתוס' יו"ט ז"ל שם דנראה שהבין דהך סיפא להיוצר נמי קאי ותמה על רבינו שהשמיט בבא זו בפ"ח מהל' שמטה הל' ה' ואחרי המחילה הראויה אשתמיטיתיה לשון זה של רבינו שמתוכו יתבאר שדעת אחרת איתו בביאור משנה זו וק"ל:

הלכה כה

ונוהגת בין בפני הבית וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל דרבינו מפרש הא דרבי בפ' השולח (גיטין דף ל"ו) בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע לאו אשמיטת קרקעות דשביעית וכו' ע"כ. המל"מ ז"ל תמה על זה דבמועד קטן דף ג' אמרינן וחרישה בשביעית מי שרי אמר אביי בשביעית בזמן הזה ורבי היא וכו' הרי סוגיית הגמרא מוכחת בהדיא דאליבא דרבי חרישה דשביעית בזה"ז אינה כי אם מדרבנן וכיון שכן הדרא קושיא

לדוכתה דרבינו מזכה שטרא לבי תרי וכו' ע"כ והיא תמיהא עצומה ומבוארת וכבר נתעורר עליה הרב גידולי תרומה דף ר"ד עיין עליו. וכדי שלא להניחה חלק נראה לענ"ד דדברי אביי גופיה סתרי אהדדי שהרי מדדימה יובל לשמיטת כספים בפ' השולח משמע דשביעית גופה כדקיימא קיימא שהיא מדאורייתא וכמו שהקשה ומי איכא מידי וכו' ואיך אמר בהיפך במ"ק ע"כ נראה לו לרבינו ע"פ דברי מרן ז"ל לתפוס בהא דפ' השולח ודחה ההיא דמ"ק שהרי מוכח דסתם תלמודא גופיה ס"ל דשביעית לעולם היא דאורייתא ודרשא דרבי לא אתיא אלא למעוטי שמיטת כספים והרווחנו עוד דלא לאפושי פלוגתא בין רבי ורבנן דשביעית גופה מודה רבי שהיא דאורייתא ודו"ק:

הלכה כט

כותי שקנה וכו' שלא גזרו על הספיחין וכו'. מדיהיב האי טעמא משמע דס"ל דמה שזרע הגוי הו"ל כעלו מאליהן ונקראו ספיחין כל עוד שלא זרען ישראל ונראה דנפק"ל מההיא דפרק חלק (סנהדרין דף צ"א) בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהם כשהן זרועות וכרמיהן כשהם נטועות ואותה שנה שביעית היתה (וסמכו ישראל עליהן) ע"כ ועוד ראיות אחרות שהביא מרן ז"ל עיין עליו.

ובשו"ת מהריט"ץ ז"ל סי' מ"ז נשאל אם מותר לישראל לתת לגוי שוורים וחטים לחרוש ולזרוע בשביעית בקרקעו של גוי והשיב להתיר בכמה ראיות ומדברי רבינו אף שלא הזכיר דין זה עיין עליו. ובס' צרור החיים ז"ל דף ק"ה ראיתי שתמה עליו בהיתר זה ומטי לה משם המבי"ט ז"ל ועם כי אין בידי כעת הס' הזה מתוך דבריו נראה שבא לחלוק גם על מרן ז"ל כמבואר ועיקר ראייתו מההיא דפ"ק דבכורות דף י"א א"ר חנינא הלוקח טבלים ממורחים מן הגוי מעשרן והם שלו דמרחינהו מאי אילימא דמרחינהו גוי דגנך אמר רחמנא ולא דגן גוי אלא דמרחינהו ישראל ברשות גוי מעשרן דאין קנין לגוי בא"י להפקיע מיד מעשרות והן שלו דא"ל קאתינא מכח גברא דלא מצית אשתעית דינא בהדיה ע"כ והתם בקרקע גוי עסקינן וכיון דלענין מעשר אין קנין ה"נ לענין שביעית וכו' ע"כ.

ולענ"ד גם מהא לא איריא מכמה טעמי חדא דמתוך הסוגיא משמע דהך טעמא דאין קנין לרווחא דמילתא נקט לה ולאו דוקא תדע דכי פריך אילימא דמרחינהו גוי דגנך אמר רחמנא וכו' ואי טעמא דאין קנין סברא אלימתא היא אף דכתיב דגנך בעי עשורי כיון שאין קניינו קנין להפקיע מצות מעשר אלא ודאי דלרווחא דמילתא נקט האי טעמא ולאו דוקא וכן נראה מתוך דברי התוס' שם שכתבו דניחא ליה לשנויי דהכא ככו"ע וכו' ותו דהרי התוס' עצמן שם ד"ה דמרחינהו ישראל וכו' כתבו דהכוונה דמרחינהו

ישראל מרשות גוי אחר שלקחן ישראל וכו' ע"כ והן הן דברי מרן ז"ל פ"א דתרומות הל' י"א עיי"ש וכן נראין אמיתותן של דברים אחרי מחילה הראויה מהמבי"ט ובנו זלה"ה שהזכיר הרב שם וצדקו דברי מהריט"ץ ז"ל ועיין עוד בשו"ת נחפה בכסף ז"ל יו"ד סי' ד' שהאריך בזה וגם הוא הסכים לפסק מהריט"ץ ז"ל והשי"ת יזכנו לבנין הבית ולקיים כל המצות כמשפטן כן יהי רצון אמן.

ומ"ש מרן ז"ל על דברי הרב כפתור ופרח ז"ל דלא דק דבהדיא כתב רבינו פ"ט ופ"ו דשמיטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם ע"כ הוא תמוה כמבואר למעיין בדברי הרב כפתור ופרח והיותר תמוה דהוא היפך דברי רבינו בהל' כ"ד וכ"ה וכמ"ש מרן גופיה שם וגם ברפ"ט כתב מרן ז"ל להדיא דשמיטת קרקע אף בזמן הזה נוהגת מן התורה ע"כ:

פרק ה

הלכה ז

שמן של שביעית וכו'. עיין מה שכתב רבינו פי"א דתרומות הל' ז' וח' ומ"ש שם:

הלכה ט

לצביעה כיצד וכו'. אף דבמתני' פ"ח קתני קל מהם שביעית שניתנה להדלקת הנר ע"כ לאו דוקא דהוא הדין צביעה וכ"כ רבינו שם והוא מהתורת כהנים שהביא מרן ז"ל בריש פרקין וגם בירושלמי כמ"ש כאן אלא דקשיא לי על רש"י ז"ל בב"ק דף ק"א דאמתני' דממין הצובעין וכו' פי' שם דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה ואסור לצבוע בהם דהיינו סחורה וכו' ע"כ. וקשה דמי הכריחו לזה כיון דמהתו"כ וירושלמי מבואר דצביעה שריא ומשמע ג"כ דהנאתן וביעורן שוה כמ"ש התוס' ז"ל בשמו בסוכה דף (ט"ל) [מ'] ד"ה יצאו משרה וכו' דמיני צבעין בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע בבגד ע"כ ונמצא כסותר דברי עצמו ג"כ. שוב מצאתי ברייתא מפורשת כדברי רש"י דאיסור הצביעה משום סחורה דשם ע"א מייתי ברייתא לאוכוחי מינה דחזותא מילתא היא מדקתני בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק ודחי ליה שאני התם דכתיב תהיה בהוויתה תהא ופי' רש"י שביעית אסור לעשות סחורה בפירותיה וכו' ע"כ ולפ"ז תקשה על רבינו מהך ברייתא ועיין מ"ש בפ"ז הל' ג' ששם תירצתי לזה וטעם זה דהנאתו וביעורו שוה צ"ל ג"כ לדעת רבינו שהרי אסר המשרה והכביסה לקמן וכאן התיר הצביעה:

הלכה י

מיני כבוסין וכו' אבל אין מכבסין בפירות שביעית וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל דסובר רבינו דע"כ לא אפליגו אלא בפירות וכו' אבל במיני כבוסין שאינן פירות אף לרבנן מכבסין בהם וכו' עד י"ל דלא אמרו כן אלא בפירות דשייך לאכלה אבל מיני כביסות דלא שייך בהם לאכלה שפיר מתרבו מלכם ע"כ וקצת קשה דא"כ נימא דאף עצים דלא שייך בהו אכילה נהגה בהו שביעית ומדכתב רבינו לקמן חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים משמע דעצים אין בהם קדושת שביעית וכמשמעות הסוגיא דפ' הגוזל עצים ופ' לולב הגזול דאמעוט עצים משום דהנאתן אחר ביעורן וכ"כ לקמן הל' כ"א. ובדברי רבינו גופיה אין כאן קושיא דכיון דמיני כבוסין בבורית ואהל הו"ל הנאתן וביעורן שוה הרי הן כמיני צבעין שהתיר לעיל משא"כ משרה וכביסה דהיא ביין דהנאתן אחר ביעורן אסור ועיין עוד להרב בן חביב שם ובדוחק י"ל לדעת מרן דהא דמחלקינן בהכי היינו בדבר הראוי למלאכה דוגמא דמיני צבעים ובכללם בורית ואהל לאפוקי עצים דאין ראוין אלא להסקה ודייקי דברי מרן ז"ל שכתב אבל מיני כביסות וכו':

הלכה יד

אין בי"ד וכו'. עיין לרבינו בפ"ו הל' י':

הלכה טו

אין אוספין וכו'. כתב הכנסת הגדולה וז"ל פירות שביעית מותרים באכילה ופגי שביעית אסורים עד שיגיעו עונת המעשרות והאוכל פגי שביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות לוקה מכת מרדות. הריב"ש ז"ל סי' פ"ה ע"כ ולא מצאתי לשון זה בהריב"ש שם וגם לא ידעתי מאי קמ"ל:

הלכה יז

ונאמר לכם לאכלה ולא להפסיד. אין להקשות דלהא לא צריך קרא דתיפוק לי מקרא דלא תשחית והביאו רבינו פ"ו דהל' מלכים הל' ח' ואין לומר דהתם לא אסרה תורה אלא דרך השחתה כמ"ש שם והכא דלצורך עצים שרי דא"כ היכי דריש לאכלה ולא להפסיד אכן הדבר מבואר דאף דלגבי אילן גופיה לא הוי דרך השחתה מ"מ הפסד הפרי עכ"פ איכא ואילולי קרא דלאכלה הוה שרי כיון דאינו דרך השחתה אלא לצורך עצמו:

הלכה כא

והקור קדושת שביעית חלה עליו. מרן ז"ל ציין מהירושלמי פ"ד ומשנה ערוכה היא פ"ג דעוקצין דהקור ניקח בכסף מעשר ופסקו רבינו פ"ז דמעשר שני הל' ח' ושביעית ומעשר שוין כדאיתא בסוכה דף מ':

הלכה כג

תנור שהסיקוהו וכו' יוצן. הקושי מבואר דמאי שנא מדין מרחץ דלעיל הל' כ' דמותר וכבר ידוע מ"ש מרן בשם מהר"י קורקוס ז"ל ועוד נראה לומר דתנור ומרחץ שוין בזה וזה דבעל המרחץ עצמו נראה דאסור לו שהרי לא התיר רבינו אלא בשכר ותנור ידוע דאין דרך להסיקו ולאפות אלא לבעליו והו"ל כדין חנם ולא דמי למרחץ שדרך לחממו לזולתו ודו"ק:

פרק ו

הלכה א

ואם רצה למכור מעט וכו'. ובפ' הקודם הל' י"ב התיר למכור אוכלי אדם וכו' ומדלא חילק כאן שמע מינה דגם שם לא הותר אלא מעט מעט שהרי הדמים צריך הוא לקנות בהם אוכלין עכ"פ:

הלכה ב

לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר. לשון המשנה פ"ז לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק ומדברי התוס' פרק השוכר דף ס"ב נראה דלא נאסר אלא כשמוכר בשוק ומעמיד חנות והרב בן חביב ז"ל דף ל"ה תמה על רבינו דלא ביאר והניחו בצ"ע והדבר פשוט שרבינו אינו מפרש כדברי התוס' וכן נראה קצת ממ"ש בפירוש המשנה עיי"ש וס"ל דבשוק דנקט מתני' לאו דוקא ומשום רבותא דסיפא נקט לה דקתני אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו דאפילו בשוק שרי ורבינו התיר סתם דמשמע בכל גווני:

הלכה ו

חומר בשביעית וכו'. ודין היובל שוה לדין השביעית לכל דבר כמ"ש רבינו פרק י' הל' ט"ו עיי"ש וכדאמרינן בפ' לולב הגזול (סוכה דף מ':)

הלכה ט

וכשמחללין וכו' אין מחללין וכו'. ברייתא שם דף מ' וכחכמים והקשה שם הר"מ בן חביב ז"ל דמדברי רבינו משמע דהיינו דוקא לכתחילה אבל בדיעבד מתחלל פרי שביעית על חיים וזה סותר למ"ש פ"ד דמעשר שני גבי דמי מעשר שני דאפילו בדיעבד אינו מתחלל ובריייתא דידן השוה מע"ש לשביעית דאין מתחללין ומנ"ל להרמב"ם לשום חילוק ביניהם דגבי מע"ש אפילו דיעבד אינו מתחלל וגבי ז' לכתחילה אין מחללין על החיים דמשמע מדבריו דבדיעבד הרי הוא מחולל וצ"ע עכ"ל. ותמיהני על כבודו ז"ל מה כל החרדה הזאת על רבינו ולהניח דברי קדשו בצ"ע ואם רבינו היה כותב להדיא תיבת

לכתחילה החרשנו אמנם רבינו כתב סתם אין מחללין ואי אפשר לנו להחזיק במעוז דלכתחילה דוקא קאמר ואם מפני ששם בהלכות מעשר כתבו להדיא וכאן סתם אדרבה יש לנו לומר דסמך אמה שכתב שם מכל שכן שהדבר מבואר דמה שהוכרח לבארו שם היינו טעמא לאשמועינן דלא קנה מעשר וצריך הוא לאכול אותם המעות בירושלים בקדושת מעשר דאל"כ היו יוצאין לחולין משא"כ בשביעית דעכ"פ הפירות בקדושתן עומדים כמ"ש רבינו לעיל הל' ו' ושם בהלכות מע"ש בתחילת הפרק וכיון שכן לא חשש רבינו לבארו כאן כיון דאין נפקותא בדבר ואף דרבינו בפרי שני איירי מ"מ כיון שהוצרך לכתוב ואצ"ל שביעית עצמה דביה אין שייך לחלק בין לכתחילה לדיעבד לכך לא חש לבאר ועוד י"ל דכיון שסיים אבל מחללין אותם הפירות על השחוטים דהוי שפת יתר דכיון שהקדים דאין מחללין על החיים פשיטא ודאי דעל השחוטים מחללין אלא אגב ארחיה אשמועינן דאין לחלל אלא על השחוטים דוקא בין לכתחילה בין בדיעבד ודו"ק כי הוא כפתור ופרח:

הלכה יא

אין נותנין וכו'. מבואר הדבר דבשכרן קאמר אבל בחינם שרי אף שהוא יודע שמפני זה לא יתבעו שכרן וכן נראה מדברי רבינו בפירוש המשנה וכן כתב הרע"ב להדיא:

פרק ז

הלכה א

פירות שביעית וכו'. דרשת חז"ל בתורת כהנים ובמשנה היא כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית ע"כ משמע דבאוכלי בהמה וחיה קאמר אך רבינו שכתב פירות שביעית משמע דס"ל דקרא לדוגמא בעלמא נקט לה דה"ה לכל אוכלי אדם והגם שאמרו כלה לבהמתך מן הבית לאו דוקא דאף לאדם חייב לבער והכי מוכח מהדינים שכתב אח"ז שהם משניות ערוכות עיין עליו:

הלכה ג

ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש וכו'. כבר ידוע מ"ש מרן ז"ל וראיתי להרב בן חביב ז"ל בתוספות יום הכפורים דף (כ"ב) [י"ח] שהקשה על הרמב"ן וסיעת מרחמוהי ז"ל דס"ל דהביעור הוא ע"י הפקר ויחזור ויזכה מהברייתא דבב"ק דף ק"א דקתני בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק אלא ודאי משמע כדברי רבינו דהביעור הוא ע"י שריפה וכו' ע"כ. ובאמת דמזאת הברייתא תקשה תו להרמב"ן ז"ל שהקשה על רבינו שלא מצינו שמנו פירות שביעית בכלל הנשרפין וכו' דאדמקשה על רבינו תקשה

ליה על הך ברייתא דקתני ידלק וכבר הוא מבואר דלא מצי מני לה בהדי הנשרפין וכו' משום דרבינו כתב או משליך לים המלח ומאבד בכל דבר המאבד א"כ לאו דוקא שריפה קאמר אכן על הר"מ בן חביב ז"ל קשיא לי דמייתי סייעתא לדברי רבינו מהך ברייתא והך ברייתא הויא תיובתיה שהרי רבינו בפ"ה הל' ט' התיר הצביעה להדיא והך ברייתא קא אמרה ידלק. גם לא מצאתי לרבינו שהזכיר ברייתא זו לא באלו ההלכות ולא בפט"ז דמאכלות אסורות ששם הביא דין בגד שצבעו בקליפי ערלה וכו' ובהל' כ"ז כתב דהערלה וכלאי הכרם דין הפירות שלהם שישרפו ואף ששם לא היה ראוי לכוללו בהדי אינך משום דשביעית אינה מהנשרפין כמבואר מ"מ עכ"פ היה לו להזכירו או שם או באלו ההלכות ואין לומר דס"ל דאינה הלכה או דמשבשתא היא דמדפריך מינה לאוכוחי דחזותא מילתא היא ומתרץ וכו' שמע מינה דאין חולק עליה.

ומאי דנראה לענ"ד בדעת רבינו דודאי הותר הצביעה בפירות שביעית היא ברייתא מפורשת בתורת כהנים והובאה גם בירושלמי פ"ח מעתה כי היכי דלא תקשי מהך ברייתא צ"ל דאיירי בצבע אחר הביעור דכיון שדין הביעור לדעת רבינו הוא לאבדו מן העולם אם עבר וצבע בו דין הוא שיאבד ג"כ הבגד ומשום דמילתא דפשיטא היא לא חש לבארו דכיון שצבע בדבר שדינו ליאבד זכרו מן העולם מהיכא תיתי שלא יאבד ומה שדחי בגמרא מתהיה לרווחא דמילתא אמרו כן כדי שלא להוכיח מינה אי חזותא מילתא היא. תו תנן פ"ז הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושין סחורה בפירות שביעית ופי' הרע"ב דצביעה בשכר היינו סחורה ע"כ. הרי מבואר גם ממשנתינו דהצביעה הותרה בשביעית וכיון שכן היכי קתני בהך ברייתא דידלק אלא על כרחך נראה כמ"ש דאחר הביעור קאמרה ועוד י"ל דאף קודם הביעור קאמר אלא דכשיגיע הביעור צריך הוא לשורפו ויש מי שתירץ עוד דהוא הדין בקליפי פירות שאינן אוכל אדם ודו"ק:

הלכה יב

המוליך פירות וכו'. אף דבזו אין נראה דהיה אסור לשנות מפני המחלוקת שהרי לא כלו שאני הכא דלעבור על דברי תורה אין שייך זה ועוד הוסיפו התוס' ז"ל דלא שייך מחלוקת אלא בדבר שתלוי בגוף האדם אבל בפירות לא שייך מחלוקת דאמרינן ממקום שכלו באו ע"כ ומ"ש מרן ז"ל וכת"ק אחרי המחילה הראויה דין זה שכתב רבינו הוא מוסכם לכו"ע ומה שנחלק רבי יהודה אינו אלא בכובש שלשה כבשים כאוקמתא דרב אשי ופסקו רבינו לעיל הל' ו' וכן פירשו הרע"ב והתוס' יו"ט ז"ל:

הלכה יז

עד שיבש המתיק. בנוסח אחר המתוק והוא לחות הארץ שממתיק הפרי:

פרק ח

הלכה א

כדרך שאסור וכו'. רבינו בפירוש המשנה כתב הטעם למאמר הכתוב ולפני עור לא תתן מכשול וכו' וכיון שכן איסור זה נוהג בכל התורה כולה ולא הוזכר דין זה כאן אלא אשמועינן דלא נאסר אלא דוקא הכלים שאין לתלות בהם צד היתר כדמפרש ואזיל:

הלכה ה

היוצר מוכר וכו'. התוס' יו"ט ז"ל תמה על רבינו דלמה השמיט מ"ש שם ויש לו להביא לתוך ביתו וכו' ע"כ וכבר ביארו רבינו בפ"ד הל' כ"ד עיי"ש:

הלכה ז

וכן משאלת אשה וכו'. מדכתב תיבת וכן משמע דבדאיכא למתלי בהיתרא קאמר כמ"ש בהל' ב' זה הכלל וכו' וא"כ קשה דבמשנה פ"ה ופרק הניזקין סיימו וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום וביארו בירושלמי דלא קאי הך מפני דרכי שלום אלא אהך סיפא דמשאלת אשה לחברתה וכו' משמע דהיתר המכירה היא מן הדין משא"כ השאלה דאינה אלא מפני דרכי שלום דוקא דמשמע דאילולי האי טעמא הוה אסור ומכח זה כתבו הר"ש והתוס' בשם ר"ת ז"ל דהא דמשאלת אשה וכו' היינו בידוע שאין לה אלא פירות שביעית הילכך אי לאו משום דרכי שלום הוה אסור ובמכר דלא שייך ד"ש אסור היכא דליכא למתלי ע"כ. אמנם רבינו שהשוה השאלה למכר מדכתב תיבת וכן לא ס"ל הכי גם בפירוש המשנה לרבינו כתוב להדיא דהיתר השאלה וכו' אינו אלא משום דאיכא למתלי בהיתר ואפ"ה סיים דלא התירו אלא מפני דרכי שלום עיי"ש וצ"ל בהכרח דרבינו מפרש דבשלמא במכר שהוא נהנה התירו להדיא משא"כ בשאלה שאין לו הנאה לא היו מתירים אלא מפני דרכי שלום וסברא זו הביאה הרשב"א ז"ל שם וגם בחיבורו של רבינו ס"ל הכי ומה שלא ביאר ההיתר שאינו אלא מפני דרכי שלום להיותו דבר פשוט מכל שכן שסמך לו דין מחזיקין ידי כותים וכו' דודאי אינו אלא מפני ד"ש דומיא דפרנסת ענייהם וקבורת מתיהם שכתב ספ"י דמלכים ואין ממחין אותם בלקט שכחה ופאה כמ"ש פ"א דמתנות עניים גם בההיא דשוכרים מהם נירין אמרו במשנה להדיא שהוא מפני דרכי שלום ורבינו לא ביארו לרוב פשיטותו:

הלכה יז

כל החשוד וכו'. כבר נתבאר דין זה בפי"ב דמעשר הל' י"ז עיי"ש:

הלכה יח

הכהנים חשודין וכו'. בפ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ו) אלא שיש לדקדק בנפלה לפחות ממאה דירקבו הכל ולא ימכרו לכהנים מפני שהם חשודין וכו' ואיך היו יכולין למכור פירות שביעית הא קי"ל לאכלה ולא לסחורה והתוס' ז"ל נרגשו מזה שם וכתבו דסחורה היינו כשמוכרה בשוק כעין חנות דדמי לסחורה אבל פעם אחת דהוי כעין אקראי שרי ע"כ ולשיטתייהו אזלי שכן הכריחו בפ' השוכר דף ס"ב עיין עליהם ותירוץ זה אינו עולה לדברי רבינו שהרי נתבאר בפ"ו הל' ב' שרבינו אינו מחלק בהכי שהרי אסר סתם אכן גם לדעת רבינו התירוץ הוא מבואר שהרי התיר שם למכור מעט והכא נמי אילו לא הוה טעמא דחשדא הוה שרי למכור מעט מעט לכל כהן וק"ל:

פרק ט

הלכה ב

אין שמיטת כספים וכו'. ראיתי להרשב"ץ ז"ל שנדפס מחדש סי' רנ"ח שהקשה שם על רבינו דכאן כתב דשמיטת קרקעות אינה נוהגת בזמן הזה דאורייתא ולמה כתב בפ"ד דנוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ותירץ דאם יש שם יובל קאמר דיובל אינו תלוי בבית וכו' ע"כ. ולענ"ד אין כאן קושיא מעיקרא דשם פ"ד הל' כ"ה לאו בשמיטת קרקעות החוזרות לבעליהן קאמר אלא בהשמטת כל מה שתוציא הארץ קאמר כמו שהקדים שם הל' כ"ד וכהסכמת מרן ז"ל שם והיינו מ"ש מרן ז"ל כאן אבל שמיטת קרקע אף בזה"ז נוהגת מן התורה ע"כ אלא שבפ"ד הל' כ"ט כשבא לחלוק על הרב כפתור ופרח ז"ל כתב בהיפך שכתב דבהדיא כתב רבינו בפ"ט ופ"ו דשמיטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם ע"כ והוא היפך זה והיפך דברי רבינו שם הל' כ"ד וכ"ה וכן הקשה הרב גידולי תרומה ז"ל דף (ח') [ר"ד] והאחרונים ז"ל עיין עליהם והיא קושיא עצומה הרבה. ולענ"ד נראה ברור שאיזה טעות סופר יש בדברי מרן ז"ל שם בפ"ד תדע עוד שאין דבריו מכוונים אפילו לפי הפשט לדברי כפתור ופרח כמבואר למעיין:

הלכה ג

ומדברי סופרים וכו'. זו היא דעת רבינו דשמיטת כספים נוהגת בכל מקום דמשמע אף בחו"ל אמנם לא ראינו ולא שמענו דבר זה בשום מקום ושמעתי שבא"י נוהגים הפרוזבול ועיין להרב משה מטראני ח"א סי' פ"א והרב ש"ך שם:

הלכה ד

לפיכך הלוה את חבירו וכו'. ומ"מ אינו יכול לנגשו כל השנה כולה דקאי בלא יגוש וכ"כ הרא"ש ז"ל פ"ד דגיטין עיי"ש. ומ"ש **ומשתשקע החמה וכו'** אף דבכל התורה קי"ל מקצת היום ככולו הכא שאני דקפיד קרא אסוף שמטה ותחילת יובל כדאיתא בערכין דף כ"ח:

הלכה ה

שחט את הפרה וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל בתירוץ שני כן כתבו בב"י חו"מ סימן ס"ז והכי מסתברא דלא היה סותם רבינו הקדוש כרבי יהודה היפך הת"ק דמשמע שהם רבים ומסכים לדברי רבינו בפירוש המשנה ודין הקפת חנות הביאו לקמן הל' י"א:

הלכה ט

המלוה את חבירו וקבע לו זמן וכו'. רבינו העתיק כדברי הגמרא דמכות דף ג' וכלישנא בתרא אך לא נתבאר אם חלה שביעית בשנה עשירית מה דינו דכיון דשפיר קרינן ביה לא יגוש אמאי אינו משמט וראיתי בשו"ע חו"מ סי' ס"ז סעיף י' שפסק שאין שביעית הבאה בתוך הזמן משמטתו ע"כ משמע דאם השביעית באה בסוף הזמן משמטתו וכן נראה מדברי הרב ב"ח שם לביאור דברי הטור ז"ל וקרוב לשמוע שכן הבין הרב ב"י בדברי רבינו שהרי הסכים לדבריו:

התנה עמו שלא יתבענו וכו'. ראיתי בס' התרומות דף ר"ו שכתב על דברי רבינו ולא בריר לן. ולכאורה קשה דכיון דרבינו הוציאו מהירושלמי ולא מצינו היפך בגמרא דידן אמאי כתב עליו דלא בריר לן והרב גידולי תרומה ז"ל הביא דברי מהר"י קורקוס שהזכיר מרן ז"ל וכתב דאולי לרבינו לא יספיק זה דלא עדיף מהקפת חנות ע"כ ואי מהא תקשי על הירושלמי מהך מתני' אלא ודאי צ"ל דהכא שאני דהוי דרך הלואה גמורה משא"כ הקפת חנות תדע דמסיים עלה ואם זקפה עליו במלוה ה"ז משמט אכן האמת הוא דאכתי קשה מדין שחט את הפרה שפסק רבינו בהל' ה' וצ"ל דהתם הטעם מפני שהוא יו"ט דאילו לא היה יו"ט היה פורעו מיד והו"ל כזקפן עליו במלוה וכמ"ש מרן ז"ל שם ולעולם דהלואה גמורה שאני אף שעם כל זה עדיין יש לגמגם:

הלכה י

המלוה את חבירו וכו'. הרב לח"מ ז"ל פי"ג דהל' מכירה נתעצם להקשות על דברי רבינו ואחרי המחילה הראויה לא כיון עיין להגידולי תרומה דף ר"ו וס' צרור החיים ז"ל:

הלכה יד

המלוה על המשכון וכו'. רבינו השמיט מ"ש בב"מ דף קט"ו דאף במשכנו שלא בשעת הלואתו אינו משמט ופסקו הרב ב"י חו"מ סי' ס"ז וצ"ל דלא חש לבארו משום דבמכל שכן נפיק שהרי ע"י בי"ד הוא כמ"ש רש"י ז"ל דסמיך קרא דולך תהיה צדקה לקרא דבחוץ תעמוד וכו':

הלכה טז

כשראה הלל וכו'. איכא למידק דלמה הוצרך הלל לתקנה זו הרי יש כמה תיקונים אחרים ע"י שימסור שטרותיו לבי"ד ומלוה על המשכון וע"י תנאי ג"כ שלא ישמט הוא חוב זה כמ"ש בהל' י' וכן אם קבע זמן ארוך כמ"ש בהל' ט' וצ"ל משום דאיכא דמוזפי בלא שטר ובלא משכון והתנאי ג"כ אפשר שישכח ואריכות הזמן ג"כ איכא דלא ניחא ליה שיהיו מעותיו בטלין כל כך וכ"כ הר"ן ז"ל:

ואין הפרוזבול מועיל וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל וטעמא דכיון שאין הממון בידו הפקירוהו בי"ד אבל להוציא מידו שלא כדין תורה כלומר אילו היתה שמטת כספים דאורייתא לא הוו מתקני להוציא מידו ע"י הפקר ע"כ. לכאורה קשה טובא דמשמע מדבריו דלעולם להוציא מידו לא אמרינן הפקר בי"ד הפקר אלא דוקא להחזיק מה שבידו והא אמרינן ביבמות דף פ"ט גבי ירושת הבעל והא הכא דמדאורייתא אבוה ירית לה ומדרבנן ירית לה בעל ומתרץ הפקר בי"ד הפקר דא"ר יצחק מנין שהפקר בי"ד הפקר שנאמר כל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו וכו' ע"כ. ומי לא עסקינן דאף דאבוה החזיק בנכסיה מוציאין מידו ונותנין לבעל כדמשמע פשטיה דקרא דיחרם כל רכושו וצ"ל דכוונת מרן הכא אינה אלא דומיא דשביעית דע"י הפרוזבול קעקרי גוף המצוה כולה משא"כ בירושת הבעל דמצות ירושה במקומה עומדת אלא דבפרט אחד ממנה עבדו חז"ל תקנתא כנגד קבורתה אלא דאכתי קשה טובא מההיא דשמואל פרק השולח (גיטין דף ל"ו) דאמר שמואל לא כתבינן פרוזבול אלא אי בי דינא דסוריא אי בי דינא דנהרדעה וקאמר בגמרא דילמא כי תקין הלל לדרי עלמא כגון בי דינא דידיה וכרב אמי ורב אסי דאלימי לאפקועי ממונא אבל לכו"ע לא ע"כ משמע דשמואל ס"ל כרבנן דרבי דשביעית בזמן הזה דאורייתא ואמטו להכי בעי בי דינא רבא לאפקועי ממונא וכן הקשה הרב ידי אליהו ז"ל וכתב שלדעתו זו קושיא שאין עליה תשובה ע"כ.

ואחרי המחילה הראויה תשובתה בצדה מכמה אנפי חדא דאיך לא הזכיר דברי התוס' שם דר"ת כתב פרוזבול כי הוה אומר דלא בעינן אלא בי"ד חשוב שבדור ואשכחן נמי שהיו מקילין רבנן דבי רב אשי דמסרי מלייהו אהדדי וכו' ע"כ ומינה יש להבין דס"ל

כרבי דשביעית בזמן הזה דרבנן ולכך היו מקילין וכו' ותדע דהרי רבינו גופיה דפסק כרבי פסק לקמיה דאין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר שהם ראוים להפקיע ממון בני אדם ע"כ. וגם לדברי התוס' ז"ל שם ד"ה מי איכא מידי וכו' שכתבו דרבא לא בעי לשנויי הפקר בי"ד הפקר כדמשני בתר הכי משום דקשיא להו דלא היה לו להלל לעקור שביעית שהיא דאורייתא וכו' והרי שמואל יוכיח אלא ודאי דגם להתוס' צ"ל דשמואל ס"ל דמדרבנן היא ומכ"ש דבדרך דילמא הוא דקאמר תלמודא ודו"ק כי עלו דברי מרן ישרים וכנים לענ"ד:

הלכה יז

אין כותבין פרוזבול וכו'. משמע מדברי רבינו דלאפקועי ממונא בעינן חכמים גדולים כרבי אמי ורב אסי ומכאן תשובה מוצאת למה שהקשה הר"ן ז"ל פ"ג דנדרים דף כ"ז שהצריך רבינו גבי אסמכתא שיהיה סמוך דבגמרא שם לא אמרו אלא בי"ד חשוב ולדבריו הו"ל למימר מומחה עיי"ש. אך לפי האמור ניחא דלאפקועי ממונא בעינן סמוך דומיא דפרוזבול ועיין פי"א דמכירה הל' י"ג:

הלכה יט

אין כותבין פרוזבול וכו'. רבינו העתיק מוכר ולשון המשנה וגמרא פרק השולח מזכה ותו דפשט דברי רבינו דמוכר הוא אף לכתחילה ושאלת מקום לתנור בדיעבד ולשון הגמרא לא משמע הכי שעל דברי המשנה ורב חייא בר אשי אמר רב אפילו קלח של כרוב א"ר יהודה אפילו השאילו מקום לתנור משמע דהוי חידושא טפי מקלח של כרוב ומצאתי בס' התרומות שער מ"ה שנראה שלא היה גורס תיבת אפילו בדברי רב יהודה ואם גירסת רבינו היא זאת אתי שפיר שהוא מפרש דמזכהו היינו מכירה ורב יהודה בא לחדש דבדיעבד אף שאלה מהניא ובזה יתיישבו דברי רבינו אף שפשט הגמרא לפי גירסתינו אינו כן ועיין להרב ב"י ז"ל ומ"מ לא ידעתי למה השמיט רבינו דין עציץ נקוב שאמרו שם אפילו דמנח אסיכי:

הלכה כב

נמצאת אומר וכו'. לשון זה נראה שפת יתר דמה חידש על מ"ש למעלה ונראה שנתכוון מפני שבתוספתא היא שנויא בהיפך כמ"ש מרן ז"ל לכך הוסיף לפרש כדי שלא נטעה:

הלכה כד

המוציא שטר חוב וכו' שמזמן הסכנה וכו'. עיין מ"ש מרן ז"ל שרבינו מפרש דאע"פ שעברה הגזרה נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד וכו' ורבן שמעון בן גמליאל מפרש ואת"ל שהוא חולק הא קי"ל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו ע"כ. ראיתי

להרב גידולי תרומה דף ר"ט ע"ד שתמה על מרן ז"ל דבין רשב"ג יהיה מפרש בין יהא חולק מאי פריך בהשולח לרב ממתני' דהוציא שט"ח והוצרך לאוקומי כתנאי דברייתא הא רב אמרה למלתיה כרשב"ג דמן הסכנה ואילך הוא נאמן בלא פרוזבול אפילו אחר שעבר הגזרה ורב לאו קודם הגזרה איירי עכ"ד והיא תמיהא עצומה לכאורה. אמנם המדקדק בדברים יראה שדברי מרן נכונים וקיימין שהרי קושיא זו יש להקשות על רב נחמן שאמר לעיל נאמן אדם לומר פרוזבול היה בידי ונאבד ממני מ"ט כיון דתקינו רבנן פרוזבול לא שביק היתירא ואכיל איסורא כי אתו לקמיה דרב א"ל מידי פרוזבול היה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלם הוא ע"כ. וקשה דלמאי אצטריכו לזה כיון שבזמנם היה נהוג כזמן הסכנה שבעל חוב גובה שלא בפרוזבול לפי' מרן בדברי רשב"ג אכן עינינו הרואות דרבינו מפרשם כשהנתבע טוען כמ"ש בהל' כ"ו מטעמא דחזקה היא שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר איסור שזה הוא דינו של ר"נ ודינו של רב ג"כ הביאו כאן שכתב ולא עוד אלא וכו' ואם טען הנתבע וכו' וכיון שרבינו מפרש דברי ר"נ ורב כשהנתבע טוען כדפריך תלמודא מרישא דמתני' דהכותב דקתני סתמא הרי אלו לא יפרעו דמשמע בכל גווני לא מצי לאתויי ההיא דרשב"ג דקתני בה בע"ח גובה שלא בפרוזבול דמשמע בהחלט ורב הצריך פתח פיך לפחות ואין זה במשמעות דברי רשב"ג לכך הביא לו מהברייתא דקתני צריך שיהא עמו פרוזבול דמשמע דוקא וחכמים אומרים אינו צריך כלומר א"צ דוקא שיהא עמו פרוזבול דדי לו שיאמר היה לי ואבד ואפילו ע"י פתח פיך והשתא רב דאמר שפיר כחכמים משא"כ דברי רשב"ג דאין במשמעותו זה כלל אף דלפי האמת רשב"ג עם חכמים דברייתא הם שוין דאם הנתבע שותק יפרע ואם טוען אז אומרים לתובע שמא פרוזבול היה לך ואבד ונמצאו הדברים מחוורים כשלמה חדשה ועיין עוד בס' לחם יהודה ז"ל והנראה לענ"ד ברור:

הלכה כז

תלמיד חכמים שהלוו וכו'. ידוע שהראב"ד ז"ל השיג על רבינו במ"ש ובדברים בלבד היא נדחית א"א דבריו סותרין זה את זה ומרן ז"ל ביארם עם מ"ש לעיל הל' י"ז אין כותבין פרוזבול וכו' והרב גידולי תרומה ז"ל דף ר"ז ע"ד הקשה עליו דאם איתא לא הו"ל להראב"ד ז"ל לתפוס השגתו במ"ש רבינו ובדברים בלבד וכו' דזה מורה שכוונתו דמדכתב רבינו ובדברים בלבד וכו' משא"כ דלכל העם קאמר וא"כ למה כתב בתחילה ת"ח שהלוו וכו' דמאי איריא ת"ח עיי"ש ואי מהא לא קשה דאף דבדברים סגי לא מפני זה נמסור זה הסוד להעמי הארץ שאינן יודעים עיקרו של דבר ועוד שלפעמים יתרשלו בדבר ויאמרו שכבר מסרו והם לא מסרו:

הלכה כח

כל המחזיר חוב וכו'. מדברי רבינו משמע דאם החזירו לבד אף שלא אמר אעפ"כ רוח חכמים נוחה הימנו אמנם הר"ש והרע"ב פי' דהיינו כשאומר אעפ"כ ונראה שיש לדקדק כן מדברי רבה פרק השולח דקאמר ותלי ליה עד דאמר הכי ותו מדברי רבה דמסיק התם בההיא עובדא לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן מעיקרא ופי' רש"י דהו"ל למימר אף על פי כן ע"כ ולפ"ז גם דברי רבינו יש לנו לפרשם כן ומ"ש אמר ליה אעפ"כ לאו דהוי רשות קאמר אלא לאשמועינן חילוקי הדין דאם אמר תכף הנה מה טוב ואם לאו מסבב עמו בדברים ולעולם דתיבת אעפ"כ מהני בכל גווני ודלא כהלחם יהודה ז"ל עיי"ש:

פרק י

הלכה א

מצות עשה לספור וכו'. רבינו לא הזכיר אם טעונין הבי"ד ברכה במצוה זו דמאי שנא מספירת העומר דכתיב בה וספרתם וטעון ברכה כמ"ש רבינו ספ"ז דתמידין ומוספין והתוס' במנחות דף ס"ה ע"ב כתבו דשמא היו מברכין עיי"ש נסתפקו בדבר מפני שלא מצינו ברכה זו לחז"ל ועיין מה שכתבתי לקמן הל' י':

הלכה ב

שנאמר שש שנים וכו'. חסרון הניכר יש בלשון זה ובדפוס מגדל עוז מצאתי שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך עד שיהיה כל אחד מכיר את ארצו ושבע שנים עשו בכיבוש הארץ וכו' ומ"ש בספרי רבינו
ות"ק ליצירה במגדל עוז מוסיף ואלפים:

הלכה ט

ודין בתי ערי חומה. עיין להמל"מ ז"ל. ומ"ש
חוץ משביעית וכו' כתב מרן ז"ל דשביעית בארץ אף בזמן הזה מן התורה (וכ"כ) [כמו שכתבתי] בריש פ"ט ע"כ וכ"כ גם בפ"ד הל' (כ"ד) [כ"ה] ויש לתמוה דשם הל' כ"ט כשבא לחלוק על הרב כפתור ופרח ז"ל כתב עליו דלא דק דבהדיא כתב רבינו בפ"ט ופ"ו דשמטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם ע"כ והם דברים תמוהים הרבה ולענ"ד נראה איזה טעות סופר יש בלי ספק:

הלכה י

מצות עשה לתקוע וכו'. לא ביאר ז"ל אם היו מברכין על אלו התקיעות והדין נותן שיברכו כדרך שמברכין בתקיעות של ראש השנה כמ"ש סוף פ"ג דהל' שופר וגם ברכת

שהחיינו נראה שהיה להם לברך דהא אין לך מצוה הבאה מזמן לזמן גדולה מזו שהיא באה לחמשים שנה ואפילו במקריב מנחה חדשה פסק רבינו ספ"ז דתמידין ומוספין שיברך שהחיינו וממ"ש בריש פרקין וצ"ע למה לא הוזכרו ברכות אלו בדברי חז"ל אך לפי מ"ש רבינו סוף הלכות ברכות נראה פשוט שהיו מברכין אותם מכח הכלל שמסר בידינו שם ואולי דסמך אמה שכתב שם.

ודקדק רבינו לכתוב מ"ע לתקוע מפני שמצות היובל היא התקיעה דהא כל יחיד ויחיד חייב לתקוע משא"כ בתקיעות דר"ה שמצותן בשמיעה כמ"ש רבינו רפ"א דהל' שופר ואף דשוה יובל לר"ה לתקיעות לא אמרו כן אלא לענין סדר התקיעות דבעו פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה וכן נראה מדברי רבינו בספר המצוות (קל"ט) [קל"ז] וק"ע עיי"ש. וראיתי להכנסת הגדולה או"ח סי' תקפ"ה שהביא משם הרדב"ז שביובל היו מברכין לתקוע בשופר עיי"ש:

הלכה יד

מר"ה ועד יום הכפורים וכו'. פ"ק דר"ה דף ח' וכר' ישמעאל [בנו של ר' יוחנן] בן ברוקה ולא פסק כחכמים משום דסתם מתניתין אתיא כוותיה:

הלכה טז

יובל משמט קרקע בתחילתו וכו'. ולאו דוקא קרקע אלא ה"ה שלוח עבדים וכמ"ש לעיל הל' י"ד אלא כלפי שם שמיטה נקט הכי:

פרק יא

הלכה א

ואם מכר לצמיתות שניהם עוברים בל"ת וכו'. ואין שם מלקות כיון דלא אהנו מעשיו וכן נראה ממ"ש פ"ו דבכורות הל' ה' ומזה תמה המל"מ ז"ל על החינוך ז"ל שכתב דלוקין עיי"ש אך לא ידעתי למה לא הקשה כן גם לדברי הרמב"ן ז"ל שהזכיר שם בלאוין רכ"ז שנראה מדבריו שכן הבין גם בדברי רבינו דלקי ומטי לה מהסוגיא דפ"ק דתמורה דאמר הכי רבא להדיא וכבר עמדו בסוד דברי רבינו הרב לח"מ והמפ' ז"ל ובפ"ו דבכורות יתבאר עוד בע"ה:

הלכה ב

והמוכר שדהו לס' שנה וכו'. בב"מ דף ע"ט מימרא דרב חסדא אמר רב וכפי' רבינו ואף דגם גבי שמיטה הדין כן כמ"ש פ"ט הל' ט' ושמיטה ויובל שוין מ"מ בהא אצטריכו קראי משום דזה במכר וזה בהלואה והרמב"ן ז"ל בס' המצות (עשין) [לאוין] רכ"ז כתב

בשם רבינו שמתנין ביובל על מנת שלא תחזירנו ביובל כדרך שאמרו בשביעית עיי"ש והרב מגילת אסתר ז"ל כתב עליו שלא מצא כן בדברי רבינו ושהוא דבר בלתי אפשרי שהרי קא עבר אלאו דלא תמכר לצמיתות וכמ"ש בהל' א' ושנראה לו שהוא טעות סופר עיי"ש אכן נראה שכוונת הרמב"ן ממה שכתב רבינו שאין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר בסתם דמשמע הא במפרש מועיל וזו נראית כוונתו בלי ספק או שגירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו אלא שאני הצעיר תמהתי ע"ז שכתב הרמב"ן ז"ל כדרך שאמרו בשביעית דנראה דר"ל שאם התנה בשביעית ע"מ שלא תשמטיני שביעית מועיל ואיך אפשר זה והלא מתנה על מ"ש בתורה וכבר פסקו רבינו פ"ט הל' י' שאם התנה כן אינו מועיל ושביעית משמטת ואולי דכוונת הרמב"ן לתנאי המועיל ע"פ מ"ש רבינו שם עיין עליו שוב ראיתי להכנסת הגדולה ז"ל בנימוקיו שכתב בשם הרדב"ז ז"ל שאם התנה שלא תצא שדה זו ביובל תנאו בטל ואם אמר ולא תצא ביובל זה אינו עובר ע"כ ואפשר שלזה נתכוון הרמב"ן זלה"ה:

הלכה ג

לא ימכור אדם וכו'. תורת כהנים ושם דרשו עוד מאחוזתו ולא כל אחוזתו ורבינו לא הזכירה ואולי שסמך על מ"ש שלא הותר אלא מזונות סתמא דמילתא שאינו מוכר כל שדותיו בבת אחת למזונות מכל שכן דנראה דאין זה אלא עצה טובה דדרכיה דרכי נועם:

הלכה יג

חוזרת לבעלים ביובל. בנוסח אחר כתב יד קדמון מסיים שנאמר ושב לאחוזתו ולא לאילנות (והוא בהל' י"ד) ובספרי רבינו נמחק:

הלכה כ

האחים שחלקו וכו'. מימרא דר' יוחנן בכמה מקומות בש"ס וידוע שהתוס' ז"ל הקשו דאנן קי"ל כריש לקיש דקנין פירות לאו (לקנין) [כקנין] הגוף דמי א"כ איך מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש בהבאת הבכורים דלא משכחת דמייתי בכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון כדאיתא בגיטין דף מ"ח ותירצו ז"ל שני תירוצים ואין גם אחד שעולה לפסקיו של רבינו ובשו"ת לחם רב סי' ע"ו ראיתי שהניחה בצ"ע אמנם בלח"מ שלו סוף הלכות זכיה ומתנה תירץ דרבינו פוסק כרבא דאמר קרא ומתניתין מסייע ליה לר"ל וכו' ואפ"ה ס"ל ההיא דאחים שחלקו כדאיתא בפ"ב דקידושין משום דמסתמא כל אחד מהם מוחל לגבי חבירו כדי לקיים מצות הבאת בכורים וכו' עיי"ש וכן תירץ בס' משא מלך שער ב' משפט י"ז ושבח להשי"ת שכיוונתי לדעת גדולים ובשו"ת זרע אברהם ח"ד סי' כ"ז דף קי"ג תירץ באופן אחר עיין עליו ושאר דברי רבינו ביארם מרן הקדוש ז"ל:

הלכה כא

אבל היורש את אשתו וכו'. ונתבאר בדברי רבינו פי"ב מהל' אישות. ומ"ש **אע"פ שירושת הבעל מדבריהם וכו'** כ"כ בפ"ו דהלכות נחלות הל' ח' ועיין מ"ש מרן ז"ל שם (בכ"א) [בפ"א] ועיין עוד בפכ"ב וכ"ג מהלכות אישות:

פרק יב

הלכה א

המוכר בית וכו'. כתב מרן הקדוש ואמרינן בגמרא די"ב חדש מעת לעת בעינן ויש לתמוה למה השמיטו רבינו ע"כ. גם הסמ"ג עשין קנ"ד השמיטו ומאי דאפשר בדוחק דלא חש לבארו כאן דמכיון שכתב כל י"ב חדש מינה נשמע דשלימים מעת לעת בעינן דאל"כ לימא י"ב חדש סתם גם ממ"ש לקמן הל' ה' שאם היתה שנה מעוברת אינו נחלט עד סופה וכו' מינה ג"כ יש ללמוד דמעת לעת בעינן דהיינו סופה ממש גם הרב קרית ספר הביאו על דברי רבינו משמע שכן הבין בדבריו כנזכר:

הלכה ב

ואין הקרובים וכו'. עיין להרב לח"מ ז"ל בפ"ב דהלכות עבדים שהליץ בעד רבינו לתמיהת הרא"ם ז"ל בפרשת בהר סיני:

הלכה ח

המקדיש בית וכו'. שם ת"ר המקדיש בית בבתי ערי חומה ה"ז גואל וגואל לעולם וכו' כלומר שאין דינו כמוכר דאין לו זמן לגאול אלא י"ב חדש כמ"ש רבינו בריש הפרק וכאן לא הוצרך לבארו שכבר הוא נשמע ממ"ש שאין ההקדש חולט וכו' כמ"ש בגמרא:

הלכה י

המוכר בית בבתי החצרים. פירש רש"י שאין להם לעיירות חומה וכן פירש הרע"ב ז"ל ותוס' יו"ט ז"ל כתב שהוא טעות סופר וצ"ל שאין להם חומה כעיירות ע"כ ותמיהא לי מילתא דנראה פשוט כדברי רש"י והרע"ב וכ"כ להדיא הסמ"ג ז"ל ע"כ:
ובעת שגואל וכו'. מדקדוק לשון רבינו נראה שהגירעון כסף נוהג אף בשנה ראשונה דאל"כ הכי הו"ל למימר גואל עד שנת היובל ובעת שגואל וכו' כדין השדות דאז הוה קאי גם אגירעון כדין השדות דהיינו אחר שתי שנים וקודם היובל כמ"ש בפ' הקודם ומדלא הזכיר בזו כדין השדות משמע דמיפין את כח המוכר גם בזו שוב ראיתי להרב לחם יהודה ז"ל שהאריך הרבה בדין זה עם חכם אחר עיי"ש:

הלכה יא

כל שהוא לפנים מן החומה וכו'. בערכין דף ל"ב אמרו החולסית ומצולה אפליגו ר' מאיר ור' יהודה דלר"מ הוו כבתים ולר"י הוו כשדות ורבינו אף שפסק כר"י הו"ל לפרש דחולסית ומצולה הוו כשדות דהא לר"מ הוו כבתים וממ"ש רבינו פ"א דמכירה הל' י"ט נראה שהוא מפרש דבחולסית ומצולה היינו הר גבוה ומצולה עיי"ש ובהכרח צ"ל דרבינו סמך למ"ש וקם הבית אשר בעיר בית וכל הדומה לבית וחולסית ומצולה דומים לבית לפי דברי ר"י אך אכתי קשה דבפ"ג דמעשר תנן ובבתי ערי חומה הכל הולך אחר העיקר והכוונה שאם ימכור אילן שעיקרו בתוך החומה אף שנופו נוטה לחוץ לחומה אנו הולכים בו אחר השורש ורבינו השמיט דין זה וכבר נתעורר ע"ז התוס' יו"ט ז"ל. אך לענ"ד נראה עם מ"ש רבינו בפירוש המשנה שם וז"ל ועוד יתבאר בסוף ערכין כי כל שהוא לפנים מן החומה ונופו נוטה חוץ לחומה ימכור אותו הפרי שאין דינו ודין שדה הארץ שוה ע"כ. ולא מצאנו ביאור זה שכתב הרב בסוף ערכין אלא זאת המשנה דכל שהיא לפנים מן החומה נידון כבתי ערי חומה דתנן בהך מתני' וכיון שכן לפי דרכו ז"ל הרי הוא נכלל בדין זה ולכך העתיק כגון הגנות דדרך להיות בהם אילנות משא"כ השדות דסתמן לזרעים זו נראית כוונת רבינו האמתית וכן נראה ממ"ש בפרק י"ג הל' ו' עיי"ש:

הלכה יב

בית שאין בו ד' אמות וכו'. סתם ברייתא בפ"ק דסוכה דף ג' ורבינו מפרשה או דאתיא כר' יהודה דבפרק בתרא דערכין דף ל"ב שפסק כמותו בדין הקודם או דאתיא ככו"ע ומ"מ קצת קשה דלמה יגרע בית זה משובכות שאף שאינו עשוי לדירה וקרוב לשמוע שאין בו ד' אמות על ד"א ואפ"ה מקרי בית לענין זה ואולי י"ל שלא חלקו רז"ל בזה דבכל מקום בית שאין בו ד' אמות לא מקרי בית ואף דשאר מילי אתרבו מאשר בעיר בית זה כדקאי קאי ודוחק:

הלכה טז

וכן לעתיד לבוא וכו' ויתחייב בכל מקום שיכבשוהו. חידוש גדול הוא זה שהשמיענו רבינו שישראל יכבשו הארצות כימי קדם כימות יהושע בן נון יהי רצון שיהיה כן במהרה בימינו אמן:

פרק יג

הלכה א

וכשמוסיפין ערי מקלט אחרות בימי המשיח וכו'. מרן ז"ל לא ציין מהיכן נפקא ליה ולכאורה הוה קשיא לי וכי בימי המשיח תתרבה הרציחה עד שיצטרכו להוסיף ערי מקלט עד שמצאתי לרבינו בפ"ח דהל' רוצח הל' ד' שכתב דבימי המשיח מוסיפין שלש אחרות מדכתיב ויספת לך עוד ג' ערים וכו' והיכן מוסיפין אותם בערי הקנזי והקיני והקדמוני וכו' ועדיין לא נכבשו ועליהם נאמר ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך ע"כ. וכתב שם מרן ז"ל מהירושלמי פ' הגולין וספרי פרשת שופטים ע"כ וכ"כ רבינו בפי"א דהל' מלכים דפסוק זה דאם ירחיב עדיין לא נתקיים ולא ציוה הקב"ה לתוהו (חלילה) ע"כ מעתה הדבר פשוט דכשיתרחב גבולן של ישראל ממילא יש להוסיף ערי מקלט כדי שיהיו נוחין לשוגגים ולא יתרבה המרחק ביניהם וכבר ידוע שיש לתקן להם הדרכים כדי שינוסו קל מהרה וכמ"ש שם רבינו מדכתיב תכין לך הדרך וכו' ודעת רבינו כבר היא מפורסמת כשמואל דאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד יהי רצון שיהיה במהרה בימינו אמן:

הלכה ג

שאין קוברין מתיהם לתחום עריהם. צ"ל בתחום בבי"ת ובמכות דף י"ב הקשו משמה שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו ומשני רוצח שאני דגלי ביה רחמנא ולא מצאתי לרבינו בהל' רוצח ובה"א שהזכיר דין זה:

הלכה ה

ומפי השמועה למדו וכו'. אף דנראה שהיא גזירת הכתוב מ"מ טעמא רבא איכא במילתא דעיר מגרש משום חרבן ומגרש עיר משום דהמגרש הוי נוי לעיר ומגרש שדה נמי משום נוי ושדה מגרש משום ישוב א"י וכמ"ש רש"י ז"ל והיינו טעמא שפסק רבינו

וכן בשאר ערי ישראל וידוע דערי ישראל לא מקרי אלא א"י שהם עריהם אמיתיים ומבואר דפסק כת"ק דמדקאמר תלמודא דכו"ע מיהא בהלוים לא משנינן משמע דבערי ישראל איפליגו.

וראיתי להמל"מ ז"ל שהקשה על רבינו מהסוגיא דפרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ"ד) אמתניתין דמרחיקין את האילן מן העיר כ"ה אמה דקאמר ולרבנן נמי הני מילי זרעים אבל אילנות עבדינן והכא משום נוי העיר לא ע"כ ובפ"י מהלכות שכנים פסקא רבינו להך מתני' והיה לו לרבינו לחלק בין זרעים לאילנות והניחו בצ"ע.

ולענ"ד נראה הדבר פשוט מתרי טעמי חדא דמכיון שפסק בהלכות שכנים דמרחיקין האילן מן העיר כ"ה אמה מינה אנו למדין דלהלן מהכ"ה אמה שרי ומינה נמי דשדה שכתב כאן היינו זרעים דוקא דאילו אילנות שרי להדיא ותו דכבר הכרחנו לעיל פי"ב הל' י"א דסתם שדה לדעת רבינו אינו אלא מהזרעים דהא הדין דאילן שעיקרו בתוך החומה וכו' כללו במ"ש כל שהוא לפנים מן החומה כגון הגנות וכו' כמ"ש לעיל גם לקמיה כתב ולא יטע חורבתו גינה ולא הזכיר שדה וכיון שכן לא חש רבינו לבאר והעתיק לשון המשנה כמבואר ומ"ש שם מההיא דלא יחפור דהוי היפך משנתינו כבר נתעורר בה הרמ"ז ז"ל והביא תוספתא מכוונת להההיא דפרק לא יחפור וכתב דהוו תרי תנאי דפליגי בסברת ר' אלעזר ע"כ אף דאינו מכוון כל כך ויותר היה נראה לומר דטעות סופר הוא שנפל בדברי המשנה אמנם מה שהקשה להתוס' יו"ט היא קושיא קיימת עיי"ש ועיין עוד בס' בית דוד נר"ו ובס' הון עשיר ז"ל:

הלכה ז

גואלין כסדר הזה. בדפוס מגדל עוז אין גואלין וכן נראה עיקר:

הלכה י

ובן לוי או כהן וכו'. לא ידעתי למה לא מנה רבינו לאו זו בילקו זרים פי"ט דהל' סנהדרין ועיין מ"ש רפי"א ומה שאינו לוקה על הנחלה הוא מפני שאין בו מעשה שהרי אין קרקע נגזלת וידוע דהראב"ד ז"ל השיג על רבינו ומרן ז"ל הליץ בעדו אך לפי לשון רבינו רפ"א דתרומות נראה להדיא שאם היה כובש דוד המלך ע"ה סוריא אחר כל כבוש א"י היתה קדושתה כא"י לכל דבר וכבר נתעורר בזה המל"מ ז"ל ובס' צרור החיים ז"ל בקש להליץ במ"ש מרן ז"ל שם מטעם שאינה מן הארץ שניתנה לאברהם וכו' ע"כ וגם זה אין לו קיום דדברי רבינו מבוארים שם כאמור:

הלכה יג

ולא שבט לוי בלבד וכו'. ראוים הדברים למי שאמרן ואשרי הזוכה אך יש להתבונן ע"פ מ"ש רבינו פ"ג דת"ת כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה ה"ז חלל את ה' וכו' מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו וכו' שנאמר יגיע כפיך כי תאכל וכו' ע"כ משמע דעכ"פ ישתדל במלאכה כדי שלא יטיל עצמו על הבריות וממ"ש כאן נראה להדיא דבלא שום מלאכה קאמר דומיא דשבט לוי ועוד שהרי כתב

ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו וכו' משמע דממילא יזמין לו הטוב וי"ל בחדא מתרתי או דהכא איירי ביש לו דבר מועט ויתברך בה או דהכא איירי במסגף עצמו

כדי לעסוק בתורה דומיא למ"ש שם בפסוק אדם כי ימות באהל וכו' וסוף הכבוד לבוא והמוחש לא יוכחש: